

หลักที่ 93 ศิลาจารึกวัดอโศการาม

ลักษณะศิลา เป็นหินชนวนสีเขียว ขนาดกว้าง 54 เซนติเมตร สูง 134 เซนติเมตร หนา 15 เซนติเมตร มีคำจารึก 2 ด้าน ด้านที่ 1 เป็นอักษรและภาษาไทย มี 47 บรรทัด ด้านที่ 2 เป็นอักษรขอมภาษาบาลี มี 54 บรรทัด

พบที่วัดอโศการาม (วัดสลัดได) ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย ปัจจุบันอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติรามคำแหง จังหวัดสุโขทัย

นายประสาร บุญประคอง เป็นผู้อ่านและอธิบายคำ

ดร.ประเสริฐ ณ นคร ให้คำปรึกษาและตรวจแก้

ร.ต.ท.แสง มนวิฑูร เป็นผู้แปลภาษาบาลีเป็นภาษาไทย

ปีที่จารึก สันนิษฐานว่า คงจะจารึกไว้ไม่ก่อน พ.ศ. 1942

จุดมุ่งหมาย เพื่อสดุดีพระราชเทวี หรือ สมเด็จพระราชเทวีศรีจุฬาลักษณ์อัครราชมเหสีฯ ของสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช ไอรสพระเจ้าลิไท ที่ทรงบำเพ็ญบุญสะสมไว้เพื่อความ เป็นพระพุทธรูป

ผู้แต่ง ได้มีกล่าวไว้ในศิลาจารึกด้านที่ 2 ตอนสุดท้ายว่า กวีราชบัณฑิตชื่อ ศรีธรรม ไตรโลก รจนาวี

ด้านที่ 1

เนื้อความ อาจแบ่งได้เป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 (บรรทัดที่ 1-13) เริ่มต้นด้วยคำนมัสการพระรัตนตรัยอย่างสั้น ๆ ว่า “นมัสศรีตวีรัตน นมัสคุมงคลโลทรบรมาน” จากนั้นก็ได้กล่าวสรรเสริญสมเด็จพระราชเทวีศรีจุฬาลักษณ์ฯ ที่ได้ทรงสร้างศาสนสถานไว้ในวัดอโศการาม ในปีจุลศักราช 761 (= พ.ศ. 1942) ปีเถาะ เดือน 4 ขึ้นเจ็ดค่ำ สมเด็จพระราชเทวีศรีจุฬาลักษณ์อัครราชมเหสีฯ พระชายาของสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชผู้ทรงประกอบด้วยเบญจกัลยาณี คือ “ปัญญาพิภักถยาณี” (= ความงามห้าอย่าง คือ ผมงาม เนืองาม พันงาม ผิวงาม วัยงาม) ทรงมีพระทัยยึดมั่นในพระพุทธศาสนา ได้ทรงประดิษฐานพระสถูปไว้ในวัดอโศการาม เพื่อบรรจุพระมหาธาตุ 2 องค์ องค์หนึ่งงามขนาดกลางเท่าเมล็ดข้าวสารหักครึ่ง มีสีดั่งแก้วผลึก อีกองค์หนึ่งสีดั่งดอกพิกุล (ขนาดเล็กเท่าเมล็ดพันธุ์ฝักกาด) ใช้เวลาสร้างพระมหาเจดีย์ถึง 4 เดือน

นอกจากนี้ยังได้โปรดให้สร้างพระพุทธรูป กุฎีพระศรีมหาโพธิวงค์ฯ สร้างปราการ สะพาน ถนน และปลูกต้นไม้จำนวนมาก

ตอนที่ 2 (บรรทัดที่ 14-27) กล่าวถึงสมเด็จพระราชเทวีศรีจุฬาลักษณ์ ที่ทรง ทำนุบำรุงวัดอโศการามว่าทรงลำดับพระไตรปิฎกครบถ้วน กับพระธรรมกถึก 2 องค์ (= นัก เทศน์, ผู้กล่าวธรรม) คือ เจ้าญาณวังสราชบัณฑิต กับเจ้าศรีวัง อีกทั้งสมวัด (= เลขวัด, ชาย ฉกรรจ์ที่มีผู้อุทิศถวายให้แก่วัด) ชื่อเจ้าสังขสร แล้วทรงแต่งตั้ง “กบปการพยาบาล” (= ผู้ ปฏิบัติภิกษุ, ไวยาจกร) ขึ้น 50 เรือน มีนายเชียงศรีจันทร์เป็นประธาน และประทานข้าว ยี่สิบห้าเกวียนแก่พระอารามทุกต้นปี

สมเด็จพระราชเทวีศรีจุฬาลักษณ์ ทรงซื้อสวนทั้งหลาย “ท่านซื้อสวนทั้งหลายห้าล้าน” เป็นกับข้าว ประมาณวันละห้าสิบบาตร และประทานเครื่องประโคม “พาทย์ถ้วนสำหรับกับ แตรสังข์” แก่วัด

นอกจากนี้ยังได้กล่าวอีกด้วยว่า สมเด็จพระราชเทวีศรีจุฬาลักษณ์ ทรงอัญเชิญ พระมหาเถระเจ้า ผู้เป็นศิษย์ของพระมหาพุทธสาคร นามว่า สรภังคเถระ ซึ่งเป็นผู้ที่ประกอบด้วย ศิล มรรยาทวัดตปฏิบัติ มาเป็นประธานในวัดอโศการาม

ตอนที่ 3 (บรรทัด 27-36) กล่าวถึงเรื่องที่สมเด็จพระราชเทวีศรีจุฬาลักษณ์ ทรงสร้างวัดอื่น ๆ ให้สำเร็จ ไว้ว่า พระนางมิได้ทรงสร้างแต่วัดอโศการามเพียงวัดเดียว แต่ยัง ได้ทรงสร้างวัดทักษิณาราม ประทานแก่มหาวันรัตนเถระ พร้อมกับได้ทรงประทานนาร้อยหนึ่ง เป็นข้าวสิบเกวียน และไพร่สิบเรือนให้ดูแลวัดนั้น นอกจากนี้พระนางยังได้ทรงสร้างวัดลังการาม, วัดบูรพาราม, วัดศีลวิสุทธาวาส, วัดศรีจุฬาวาสอันเป็นที่สงสการ (สงสการ = พิธีกรรม เกี่ยวกับการปลงศพ) สมเด็จพระพ่อออก (= โยมอุปัฏฐากชาย), วัดพระธรรมราชบูรณอันเป็นที่ สงสการสมเด็จพระราชมารดา

ตอนที่ 4 (บรรทัดที่ 36-41) อันเป็นตอนสุดท้าย สมเด็จพระราชเทวีทรงอุทิศผล บุญไปยังผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ดังความในจารึกว่าดังนี้

“อันว่าผลานิสงส์ดังนี้ สมเด็จพระราชเทวีเจ้าท่านเส็งแกลิ่ง (= ตั้งใจ, มีเจตนา, อุทิศ) กัลปนา (= เจาะจงให้) ให้เป็นโกฏฐาสบุญ (= ส่วนบุญ) โจทนาไปแต่สมเด็จพระยา พ่อออก แม่ออก (= โยมอุปัฏฐากหญิง) ท่าน อีกสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช พระศรีธรรมราช มารดา ญาติกุลพานพบสบสัตว์ทั้งหลายจง (= จง) ให้พ้นทุกข์ภัยอันตราย แต่ให้ได้สุขทุกทุกคน..”

ข้อความต่อจากนี้ซ้ำรูดมาก จับใจความไม่ได้

ด้านที่ 2

เนื้อความ คล้ายคลึงกับด้านที่ 1 แต่มีเรื่องที่เพิ่มเติมเข้ามาคือ เรื่องพระราชประวัติของพระธรรมราชาธิราช (พระราชโอรสของพระเจ้าลิไท) และพระราชอำนาจของพระองค์แบ่งได้เป็น 6 ตอนคือ

ตอนที่ 1 เริ่มต้นด้วยผู้แต่งขอนมัสการพระรัตนตรัยกล่าวถึงพระธรรมราชาธิราชไว้ว่า ในวันอังคาร เดือน 8 ปีวอก จุลศักราช 730 (= พ.ศ. 1911) พระธรรมราชาธิราช ซึ่งประสูติจากพระครุภักดีพระมารดา ผู้ทรงพระนามปรากฏว่า พระศรีธรรมราชามาดามเหสีพระราชาลิไท พระองค์มีพระชนม์ได้ 16 พรรษา ทรงบรรลุลูกความสำเร็จในศิลปะ (= ทรงศึกษาสำเร็จในศิลปวิทยา)

ตอนที่ 2 กล่าวยกย่องถึงการปกครอง พระราชอำนาจ และเขตแคว้นของพระธรรมราชาธิราช ไว้ดังนี้

“พระราชามีพระชนมายุ 38 (= พ.ศ. 1933) ทรงปกครองแคว้นแคว้นและโลกทั้งสาม (= มนุษย์โลก, เทวโลก, พรหมโลก) ได้รับการปกครองโดยธรรม มีความปรารถนาสมบูรณ์แล้ว จุลศักราช 7... (ชำรุด) รัฐมณฑลกว้างขวาง ทั้งปราศจากภัยอันตราย และนำมาซึ่งความรุ่งเรือง รัฐสีมาของพระราชากษัตริย์ผู้ทรงบุญญาธิการพระองค์นั้นเป็นที่รู้จักกันอยู่ว่า ในด้านทิศตะวันออก ทรงทำเมืองชื่อ นครไทยเป็นรัฐสีมา ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ทรงทำเมืองวัชชะปุระเป็นรัฐสีมา ด้านทิศใต้ทรงทำดอยอยู่ซึ่งตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำพิงเป็นรัฐสีมา ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ ทรงทำเมืองเชียงทองเป็นรัฐสีมา ด้านทิศตะวันตก ทรงทำเมืองนาคปุระเป็นรัฐสีมา ที่แยกแม่น้ำยมเรียกว่า (แควน้อย) ได้ทรงสร้างเมืองขึ้นที่นั่น เรียกว่าเมืองลักกะ (เมืองแสน ปัจจุบันเรียกว่าเมืองสร้อย) อยู่ในด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ เป็นรัฐสีมา ในด้านทิศเหนือทรงทำรัฐหนึ่ง (...ติดต่อขวา) เป็นรัฐสีมา พระองค์ทรงสถาปนารัฐสีมาขึ้นแล้ว ทรงประทานความสุขแก่สัตว์ทั้งหลายทั้งเทวดา...”

ตอนที่ 3 เนื้อความตั้งแต่ตอนที่ 3 เป็นต้นไปคล้ายกับด้านที่ 1 กล่าวสรรเสริญพระเมเหสีของพระธรรมราชา (โอรสพระเจ้าลิไท) คือ สมเด็จพระราชเทวีศรีจุฬาลักษณ์ ไว้ว่า มีความงามน่ารักทรงรักษาศีล 5 มีปัญญามาก เป็นยอดนารี มีพระยศใหญ่ยิ่ง ทรงเลื่อมใสในพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ทรงมีพระราชบุตร 2 พระองค์ คือ พระธรรมราชาธิราช กับพระอโศก ทรงได้พระบรมราชดุษฎีจากลังกา 2 องค์ คือ องค์ขนาดกลางเท่าเมล็ดข้าวสารหัก สีแก้วผลึกกับองค์ขนาดเล็กเท่าเมล็ดพันธุ์ฝักกาด สีดอกพิภูลแห้ง ทรงบรรจุไว้ใน

พระสถูป ซึ่งทรงสร้างพร้อมกับสิ่งก่อสร้าง “นวกกรรม” ทั้งปวง คือ วิหาร มณฑป เจดีย์
ปลูกต้นศรีมหาโพธิ์ ในวันขึ้น 7 ค่ำ เดือน 4 ปีเถาะ จุลศักราช 761 (= พ.ศ. 1942)

นอกจากนี้ยังกล่าวต่อไปอีกด้วยว่า ครั้นสร้างพระอารามเสร็จแล้ว จึงขุดคูไว้ภายใน
ก่อกำแพงสูงไว้ภายนอก ปลูกต้นไม้ต่าง ๆ ไว้ในพระอาราม ได้แก่ ต้นสารภี บุนนาค พิกุล
มะม่วง ขนุน มะขาม มะพร้าว ทำให้พระอารามเป็นที่น่ารื่นรมย์

ตอนที่ 4 กล่าวถึงเรื่องที่ทรงอุปถัมภ์วัดอโศการามไว้ว่า ทรงแต่งตั้งบัณฑิตผู้หนึ่ง
ชื่อสังขสร ให้เป็นผู้สวดพระบาลี และประธานคนรักษาพระอารามรวมทั้งหมด 50 ครั้วเรือน
มีบุรุษชื่อ ศรีจันทร์เป็นหัวหน้า พร้อมกับประธานพนักงานชาวประโคน ประโคนดนตรี เมืองค 5
ได้แก่ เครื่องเคาะจังหวะ (เช่น ช้อง ฯลฯ) เป็นต้น และ สังข์ ปี่ กลองใหญ่ กังสดาลใหญ่
เขตพระอารามยาว 400 วา ได้ประธานข้าบเปลือกแก่ผู้รักษาพระอาราม 25 เกวียน ทุก ๆ ปี
ทรงซื้อสิ่งของเครื่องใช้สำหรับอารามประมาณ 5 โกฏิ (เบี้ย?) ประธานแก่พระภิกษุทั้งหลาย
เหล่านั้นในอารามนี้ ทรงบริจาครัตน์ 200 โกฏิ (เบี้ย?)

เมื่อสร้างสถูปเสร็จเรียบร้อยแล้ว ทรงฉลองอโศการาม ทรงปฏิบัติบำรุงพระเถระ
องค์หนึ่ง ผู้เป็นศิษย์พระพุทธรศาครเถระ ชื่อสรภังคะ

ตอนที่ 5 ทรงแผ่ส่วนบุญและทรงอธิษฐานขอให้บรรลุลสัมโพธิ์เหมือนพระพุทธร
ทั้งหลาย ดังนี้

“ขอให้มารดาบิดาทองของข้าพเจ้า พระสวามีของข้าพเจ้า ทรงพระนามว่า พระ-
มหาธรรมราชาธิราช และพระศรีธรรมราชาผาดา (พระราชมารดาของพระธรรมราชาธิราช)
บรรดาผู้เป็นญาติและมิใช่ญาติ จงมีความสุขปราศจากทุกข์ปราศจากอุปัทวะ (การเบียดเบียน)
โดยทั่วกัน ด้วยบุญญาภพของข้าพเจ้า จงไปสู่สวรรค์ด้วยกันทั้งหมด จงเสวยสมบัติในสวรรค์
ทั้ง 6 ชั้น ตามความปรารถนา”

นอกจากนี้พระนางได้ทรงอธิษฐานตั้งความปรารถนาไว้สำหรับพระนางเองว่า

“ด้วยบุญญาภพของข้าพเจ้า ขอให้ข้าพเจ้าเกิดเป็นผู้ชายในอนาคต” ขอให้สดับ
ธรรมอันประเสริฐของพระพุทธรเมตไตรย อีกทั้งขอให้ข้าพเจ้าได้สะสมบุญสมภารทั้ง 3 (คือ
ทาน ศีล ภาวนา) ประจุประทับตราไว้ ของพระพุทธรเมตไตรยพระองค์นั้น จงสรรเสริญ
ยกย่องข้าพเจ้าในท่ามกลางที่ประชุม (พุทธ) บริษัท ขออย่าให้ผู้อื่นเทียมทันข้าพเจ้า ด้วยบุญญา-
สมภารมีทาน เป็นต้น ด้วยรูป หรือด้วยยศด้วยอายุ และด้วยสมบัติมีกองทัพ เป็นต้น ในทุก ๆ
ภพ เมื่อข้าพเจ้าไม่ให้แก่เขาเหล่านี้ ใคร ๆ จงอย่าบังอาจได้รับ

อนึ่ง ทรัพย์สมบัติของข้าพเจ้าที่มีอยู่ จงเป็นประโยชน์แก่ผู้ยากจนทั้งหลาย ข้าพเจ้า
จมอยู่ในมหาสมุทร คือ วัฏฏสงสารอันเย็นเยือกด้วยน้ำ ซึ่งให้แต่ความลึกและหาฝั่งมิได้เป็น
เบื้องต้น ขอจงบรรลุลัมโพธิ (ความตรัสรู้) เหมือนพระพุทธทั้งหลาย”

ตอนที่ ๘ อันเป็นตอนสุดท้าย กล่าวขอให้กษัตริย์ทั้งหลายในอนาคต รวมทั้งผู้มีอำนาจ
ทั้งหลาย ผู้มียศใหญ่ตั้งอยู่ในธรรม จงอนุโมทนาในการกระทำอันเป็นบุญครั้งนี้ด้วย และขอให้
ปูชนียวัตถุทั้งหลายในวัดอโศการามนี้จงเจริญ

คุณค่า

1. คุณค่าทางประวัติศาสตร์ เป็นหลักฐานสำคัญเกี่ยวกับพระราชประวัติของกษัตริย์
สุโขทัย ทรงพระนามว่า ธรรมราชาธิราช และทำให้ทราบถึงอาณาเขตของสุโขทัยในสมัยของ
พระองค์

2. คุณค่าทางวัฒนธรรม ทำให้ทราบเกี่ยวกับประเพณีการบำเพ็ญบุญด้วยการสร้าง
ศาสนสถาน อันได้แก่ การสร้างพระสถูปเพื่อบรรจุพระธาตุ การสร้างวิหาร มณฑป การปลูกต้น
ศรีมหาโพธิ และการบริจาคทรัพย์บำรุงพระอาราม ซึ่งในการบำเพ็ญบุญเหล่านี้ มีจุดประสงค์
เพื่ออุทิศส่วนบุญแผ่ไปยังผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ให้ได้ไปสู่สวรรค์ และเพื่อผู้บำเพ็ญบุญจะได้บรรลु
ลัมโพธิเหมือนพระพุทธทั้งหลาย